

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ
(Зі збірника І. Рудченка)

Убогий та багатий і дівка-чорнявка.

Безщасний Данило й розумна жінка.

З 10-ма малюнками Ю. МАГАЛЕВСЬКОГО.

Українське Видавництво в Катеринославі.
Філія для Правобережної України.

Катеринослав — Кам'янець — Івано-Франківськ.

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО В КАТЕРИНОСЛАВІ.

Видання 1916—1918 років, друковані в Катеринославі.

1. С. Русова: Національні відносини в Бельгії, 1916.
- 2.—4. А. Кащенко: Перерід, оповідання, 1916. — Мандрівка на пороги, 1916.
— Згадки про Сагайдачне, 1916.
5. Мамін-Сібіряк: Поганий день Василя Івановича, оповідання для дітей
казка 1916. Друге вид. — 1918.
6. Т. Романченко: Поезії, 1916.
7. Корчак: Слава, оповідання для дітей, переклад із польської мови, 1916.
8. М. Мандрика: Коротенька історія кредитової кооперації на Україні, 1917.
9. С. Русова: Чехія та її національне відродження, 1917.
10. Оповідання про дітей, переказ. Б., М. та Н. Грінченки, 1917.
11. Оповідання про хлопців, переказ. Б. та М. Грінченки, 1917.
12. Оповідання про дівчат, переказ. М. та Н. Грінченки, 1917.
13. Про хлопця, що боровся з морем, переказ. Б. Грінченко, 1917.
14. Про мопса, переказ. Б. Грінченко, 1917.
15. Про малого Якова Коннора, переказ. Н. Грінченко, 1917.
16. Про італійського хлопця Маріо, переказ. Н. Грінченко, 1917.
17. Малий пискарь, переказ. М. Грінченко, 1917.
18. Про Настю-шкоду, переказ. М. Грінченко, 1917.
19. Про Доллі, переказ. Б. Грінченко, 1917.
20. Про Едиту й злодія, переказ. Б. Грінченко.
21. Б. Грінченко: Як жив український народ, 1917.
22. Й 23. Т. Шевченко: «Заборонені» поезії, 1917. — Сон, 1917.
24. Дзелень-бом: Збірник віршів, пісень та приказок, 1917, з мал.
25. Малайте, діти! Книжка I, 1917.
26. Б. Чередниченко: Захистки для селянських діток улітку, 1917.
27. Українська граматка (букварь), 1917.
28. А. Кащенко: На руїнах Січі, 1917.
29. М. Грінченко: Про виборче право, 1917.
30. Народні казки, зі збірника Рудченка, з мал., 1917.
31. Леся Українка: Бояріня, драматична поема, 1918.
32. І. Котляревський: Твори, повний збірник, 1918.
33. Т. Шевченко: Кобзарь, повне видання, 1918.
- 34.—35. Мамін-Сібіряк: Старий горобець, з мал. — Пригоди статичної миші,
з мал., 1918.
36. В. Корніenko: Запорозький клад, з мал., 1918.
37. Леся Українка: Стародавня історія східних народів, 1918.
38. С. Русова: Дошкільне виховання, 1918.
39. А. Кащенко: Ілюстрована історія війська запорозького, 1918.
40. Мойсеєв: Новий завіт, шкільний підручник, 1918,
і деякі інші видання.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ
(Зі збірника І. Рудченка)

Убогий та багатий і дівка-чорнявка.

Безщасний Данилой розумна жінка.

З 10-ма малюнками Ю. МАГАЛЕВСЬКОГО.

Українське Видавництво в Катеринославі.
Філія для Правобережної України.

Катеринослав — Кам'янець — Ляйпциг.

Убогий та багатий і дівка-чорнявка.

В іншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пикарі, жило два брати: один убогий, другий багатий. У багатого дуже багато всього було, тільки не було дітей; а в бідного — тільки парка воликів, а дітей купа.

Ото заробив убогий брат десь грошенят і надумав собі, щоб робити, щоб більше було. Прив'язав їх до палички з капшучком, пішов до багатого брата до комори й знайшов дірку таку, що вліз той капшучок із грішми, а сам держить за паличку та й хитає, приказуючи: »Ідіть, гроші до грошей!« (щоб, бачте, братові гроші йшли до його грошей, у капшучок). От поти гойдав, поки ниточка розв'язалась, і упав тоді капшук із грішми в комору до братових грошей, а він вийняв саму паличку.

»Отак«, каже, — »братових не дістав, а своїх ізбувся.«

Дуже заплакав і пішов додому, нарікаючи на свою долю.

Прийшов і хвалиться жінці:

»Та коли б ти знала, жінко, що я зробив!...«

— »А що там таке?« — пита жінка з ляку.

»Е«, каже чоловік, »не знаю, чи тобі казати, чи ні: то й самому собі соромно, не тільки людям хвалитися . . .«

— Та що там? Кажи! — пирцює жінка.

»Уже«, каже, »нема тих грошей у нас, що були . . .«

— А де ж ділісь? — пита жінка.

»Та що ж? Я тобі по правді скажу, що я собі надумавсь, щоб у нас грошей побільшало, та взяв свої гроші — прив'язав до палички з капщучком і пішов до брата, — щоб, бач, братові гроші йшли до моїх грошей . . . Як упустив їх

у дірку та й хитав і казав: »Ідіть, гроші, до грошай!« Та де ти бачила, щоб убогому те було, що багатому? Як кажуть, багатому й чорт діти колише, воно й правда! То так і це: що в брата багато грошей, а в мене трошки, та й ті туди впали . . . І я з плачем додому прийшов . . . «

— Бо братові дужчі, — каже жінка. А як би ти розумний та прив'язав мотузком, то б, може, було б і держалось.

»Та воно так«, каже чоловік, »та нічого не поможеться!«

Ото як напала його жінка, мов мокрим рядном. »Де хоч, а гроші бери, бо що ми робитимем без грошей?!« Чоловік і каже: »Мовчи, жінко, не лай! Я запряжу воли й поїду в ліс — там нарубаю дров, продам, то й будуть гроші.«

Поїхав чоловік у ліс та так заїхав, що тільки небо та земля, а то й сам не зна, де він: бо тоді ліса дуже великі були! Поставив він волики під грабом, а сам поліз на граба високого, щоб подивитися, кудою краще виїхать. Коли чує — щось гомонить; він оглянувсь сюди-туди — коли біля його недалеко людей дуже багато, і все великі люде, з великими вусами й чубами, і — як один — у голубих жупанах і сідлають коні: кудись-то поїдуть. Дивом дивується чоловік, що ще таких і не бачив людей; і перелічив — аж сорок чоловіка.

«Е, так це то ті гайдамаки, що в нас у селі кожний рік обдирають пана: що пан розживеться

— набере з людей, то вони прийдуть та ѹ обдеруть до сорочки: вози понабирають, а пан і пані повтікають; вони так просто йдуть — людей не займають. Ну, так тепер я знаю, які гайдамаки! Не дурно пан із трьох сіл збірав громаду ѹїх шукав по всьому лісу, та не найшов! . . . Та як їх найти, бо вони так собі живуть, що й хати не знати — самі двері!«

Ото всі посідали на коні, останній вийшов із дверець і сказав:

»Двері, замкніться!«

І двері замкнулись, гайдамаки поїхали.

Як заїхали вони, не стало видно, тоді чоловік ізліз із дерева, та за воли, ѹ поїхав туди, до їх дверей. Поставив воли, сам роздивився скрізь — нема ніде нікого: вің до дверей — двері замкнуті були; він і каже, як казав гайдамака:

»Двері, одсуньтеся!«

Дверці одчинились — увійшов він у хатку: дуже там гарно було всередині — а образів на всіх стінах! — дуже гарно! . . . Стіни були муровані, а вікна були пороблені з такого скла, що не можна було й знати, що воно таке, тільки видно ѹ гарно, а лавки були кругом, а біля печі стояли засіки, понакривані білим настільниками.

Він узяв, розкрив один засік — там мідні гроші, розкрив другий — там срібні гроші, розкрив третій — там золоті гроші. Чоловік аж за голову вхопивсь: годі дивитися на все — давай шукати мішків! Найшов, вибрал яких най-

кращих і найбільших три лантухи й набрав: мідних грошей один лантух, срібних — другий, а золотих — третій. Поклав усі три мішки. Зверху приклав дровами, щоб не так видко було, засіки понакривав, вийшов з хати й двері зачинив і сказав: »Двері засуньтесь!« — вони засунулись, він за батіг та воликів за налигач і виїхав на шлях, сів на віз та й: »Гей! соб! цабе, по-маленьку!« Поїхав собі з Богом, не поспішаючи: аби на вечір додому, щоб ніхто не бачив.

Приїхав додому, вже сонце зайшло — стало смеркati. Увійшов у хату — жінка побачила та й каже:

»О, хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась — чи не лучилась тобі знов яка придибашка, що довго не було!«

— Ні, — каже чоловік, — дякувати Богу, приїхав благополучно, — іди тільки поможи скидати дрова.

»Добре«, каже жінка, »ходім.«

Прийшли до воза, а чоловік і каже:

»Оце, жінко, Господь нам дав щастя: я найшов гроші, та це привіз, — де ми їх дінем, щоб ніхто їх не бачив?«

— У коморі стоять три жолобки, — каже жінка, — то туди хіба позсипаймо: у нас ніхто не ходить у комору, oprіч тебе та мене, то ніхто не знатиме.

Порадившись, так і зробили: в один зсипали — мідні, у другий — срібні, а в третій — золоті.

Насипали три жолоби грошей, понакривали та й живуть собі помалу: не дуже тими грішми шикують, щоб ніхто не замітив.

Ото, порадившись з жінкою, каже чоловік:

»Купимо пару волів, та своя парка, то я наберу грошей і поїду в Крим і там літо побуду, то дещо куплю більше, то не так буде знати; а то щоб люди не постереґли, то ще буде клопіт, бо вже й так дуже на мене поглядають, як я йду до церкви.«

Так і зробили: поїхав чоловік у дорогу, а жінка зосталася з дітьми.

То це брат багатий і шле жінку свою, щоб розпитувалася: де убогий узяв грошей, що купив пару волів і пішов у дорогу. То жінка вбогого брата й каже:

»Які наші гроші! Стяглись на ту скотинку у велику силу, та й Бог його знає, як буде, пішов у дорогу, а я тут із дітьми великого горя наберуся . . . Коли б хоч благополучно приїхав!«

І так ятрівки дві зберуться, побалакають та й розійдуться.

Нічого багатий брат і не дізнався — і тяжко йому! Аж тут приїздить убогий брат із дороги й приганяє дванацять пар волів: шість маж соли, шість риби; а жінці турецької матерії набрав на спідницю, на хвартух, і на корсет, і на юпку, ще й турецьку хустку; і дітям усього понавозив — усяких басаримків.

Попродав він воли, сіль і рибу попродав і зробив собі крамничку; накупив усякої матерії і став торгувати, розживатися, став багатій. А багатого брата дуже в серце коле: де бідний набрав грошей, що так розжився?

Ото прийшло свято — чи Різдво, чи Великдень — а вбогий брат і каже жінці:

»Знаєш що, жінко: покличмо ми брата моого до себе в гості — може, він не погордує тепер нами! Бо Бог дав на те людям свято, що родина до родини йде; а я відколи оженився, то не був у мене брат і за порогом, не то в гостях.«

Порадившись, так і зробили, покликали брата.

Прийшов брат багатий із жінкою — ще й радий був, що його покликав убогий. Гуляють собі та бенкетують. Підпили трохи, а багатий і каже:

»Скажи мені, будь ласка, брате, як ти забагатів?«

— Е, брате, — каже убогий — так мені Бог дав. Ти ще, брате, не бачив моого зерна, та й кажеш, що я забагатів, — аж ходім у комору, всі ходім!«

Увійшли в комору, а бідний брат привів до мідних грошей та й каже: »Оце в мене овесець!« А прийшли до другого жолоба, а він каже на срібні гроші: »А це в мене пшениця!« А як прийшли до золотих грошей, він і каже: »А це в мене саме чоло!«

А багатий брат аж за голову ухопивсь та й каже:

»Брате, голубчику, скажи мені, де ти їх набрав, що я зроду багатий, а в мене стільки нема, як у тебе?«

А убогий каже:

»От, брате, я тобі скажу: не находив ти часом у себе якого капшучка з грішми?«

— Де ж то! Найшла моя жінка, — каже багатий, — і ми його кочергою вигорнули з комори, думаючи, що то які чари; коли роздивився — аж там гроші; то ми гроші забрали, а капшук викинули.«

»Ото ж мій капшук!« каже убогий,

Пита багатий:

— Як же він попав туди?

»А так«, каже убогий: »я заробив грошей трошки й хотів, щоб побільшало, прив'язав до палички й казав, упустивши до тебе в комору: «Йдіть, гроші, до грошей!« Нитка розв'язалась, а вони туди й упали. А як прийшов до дому та скаже жінці, то вона на мене як напала, то я поїхав у міс і надібав, де живуть розбійники; і як вони виїхали на здобитки, то я пішов у їх хату — й там так усього багато, що я не зінав, що і брати! Побачив, що там стояло три кодовби, накриті білими настільниками; я подивився — аж там гроші! Я й набрав грошей — і це трохи розжився . . . А це знову хотів їхати та ніяк не приберусь.«

Багатий брат і каже:

— Скажи мені, будь ласка, братіку, де це той льох, чи хата їх, і як ти одчиняв, бо то в гайдамаків повинні бути добрі замки. І, мабуть, живуть, що їх і незамітно, де хата: що стільки їх шукали громадяни, та й пан сам скрізь їздив, та не найшов.

Бідний брат і каже:

»Я тобі скажу, братіку, тільки нікому не кажи й сам не їдь, а колись поїдем удвох.«

— Добре, — відповіда багатий.

А вбогий і каже:

»Знаєш же ти, брате, того граба, що скоро виїхати з Довгого яру, — і там стоїть дуже ве-

ликий граб; а проти того граба, в ярку, є двері того льоху.«

— А як ти відчинив? — пита багатий брат.

»А так«, каже вбогий: »я сказав: „Двері, одчиніться!“ — то вони й одчинились, а сказав: „Зачиніться!“ — то вони й зачинились.«

Погулявши, побалакавши, розпрощавшись, пішов багатий брат додому з жінкою, а вбогий почав збиратися на ярмарок. Склався й поїхав. А багатий брат цілу ніч не спав — усе складався та приготував вози, а вранці запріг два-нацять пар волів і поїхав у ліс, де живуть гайдамаки, щоб усе забрати. А жінці сказав, — як хто спитає, то щоб сказала, що поїхав у ліс по дрова.

Приїхав туди, де брат казав — аж воно так і є все, тільки не було розбійників: кудись їздили. Він позавертав вози, пішов до дверець та й каже:

»Дверці, одчиніться!«

Дверці одчинились.

Увійшов він туди й не знає, на що вперед дивитися й що брати. Кинувсь багатирь зараз до грошей і насипав їх на шість возів, а на шість усякого збіжжя — тілько їхать та й годі!

От і сподобалась багатиреві одна ікона — Богомати, що стояла на покуті, у самому золотій дуже гарна. Він став на лавку, взяв її, повернувсь до дверей, а дверці й зачинились, і він остався у хаті.

Кинувсь одчиняти — та не одчинить. Він

уже всяк казав — не одчиняються. Він і каже:
»Це мене Богоматір наказала!«

Поставив ікону, де вона стояла, сам став відчиняти: не одчинить; шукав сокири, прорубати дірку й вилізти, та не нашов; хотів у вікно лізти — залізні вікна: не можна; вже він і плакав, і кричав — нічого не помагалось . . .

Уже день минав, вечір настав. Гайдамаки приїжджають додому, отаман попереду. Як побачив воли й вози з добицею, то аж крикнув:

»Гей, братці, щось у нас хазяйнує! Глядіть, щоб у вас були готові рушниці й самопали, бо, може, тут і багато декого є!«

Приїжджають до хатки — нема нікого, тільки воли та вози стоять наготовлені. Отаман скочив із коня — до дверей: двері зачинені. Він каже:

»Скоріше, хлопці, кругом хати ставайте! А деякі, нум іти в хату.«

Тоді й каже: »Дверці, одчиніться!« Дверці одчинились.

А багатир прожогом хотів утекти поміж ними. Так його й скопили на списи, не дали йому й пирхнуту! — Закололи, тільки засміялись:

»Отака ловись! Один чоловік, а нас сорок та й перелякались! Нумо шукати по кутках, щоб дехто не зоставсь іще . . . І як він сюди добився!«

Шукали скрізь — ніде не нашли нікого.

Поскидали все, як було, позносили з возів, а воли позагонили в далекі льохи. Отаман і каже:
»Отепер, брати, посидаймо, одпочинемо й по-

радимося, що будемо робити з чоловіком оцим, бо він не один, а видно, що в його сім'я є. Як-би дізнатися?«

Ото порадили: закопати на прýтині два стовпи й повісити його за руки й за ноги: хто буде йти проз його — як рідня, то заплаче, то тоді можна буде дізнатися.

Так і зробили: закопали стовпи й повісили тіло, а два гайдамаки стерегли, поки хто йтиме.

А того багатиря жінка ждала-ждала — нема чоловіка, вона до брата побігла та й братові:

»Будь ласкав, Охриме, іди шукай свого брата, бо вже, мабудь, нема його й на світі: з волами десь поїхав по ті гроші!«

Брат із ляку аж за голову ухопився:

»Тепер же нема його живого! Я йому казав, щоб він сам не іхав!«

Запріг конячку й поїхав туди прямо; коли дивиться — біля притини стоїть дві стовпи й висить його брат; він узяв, поїхав і поїхав даліше — кругом об'їхав і вернувсь додому. Покликав братову та й каже:

»Бачив я брата, — піди, коли хоч, і ти подивись: там на стовпах висить — тільки не плач і не журись: у мене жінка плоха, то я собі тебе візьму за жінку.«

Пішлавона, oddалеки подивилась та й вернулась.

»Не витерплю«, каже, »щоб не плакати!«

Він і каже:

»Коли не витерпиш, то візьми, вберися, як

панська наймичка, набери пляшок із вином, із медом і з горілкою повний кошик та й іди поз ті стовпи, де висить брат та й спіткнися, упади навмисне й побий ті пляшки — й плач, стільки тобі хочеться. А як хто спитає: »Чого ти плачеш?« — то ти скажеш, що йшла од панів, несла оцього добра до других панів і це нещастя лучилось — упала й побила все!«¹⁾

Вона так і зробила.

І як упала недалеко біля свого чоловіка, як побила пляшки, як стала голосити, — то разбійник вийшов і став її питати:

»Чого ти плачеш?« А вона й сказала:

— Як мені не плакати, коли це все панське, — то що мені буде, що побила все!

Виплакалась добре за своїм чоловіком і пішла додому. А вночі посходились усі гайдамаки.

»А що«, кажуть, »ніхто не був?«

— Ні, — одказав гайдамака: — »тільки одна молодиця до панів несла повний кошик пляшок із медом та з вином, упала, чисто все побила й дуже плакала« . . .

Ото вони взяли того багатиря й понесли у свою оселю, порізали його на шматки, почетвертували й порозкладали по кутках, а на покутя голову положили; а самі поїхали на здобитки.

А брат виліз на того граба й сидів, поки гайдамаки виїхали; тоді зліз, подивився — нема

1) Народній звичай каже, що по кожному небіщикові треба голосити та обов'язково своє відплакати.

ніде нікого. Він пішов у їх хату, подививсь, що брат пошматований, узяв, склав його в мішок, положив на віз і повіз додому.

Приїхав додому, стали радитися: як би його зшити й заховати по закону? Усі радяться — не знають, що й робити. А в їх була дівка-чорнявка — служила. От вони й кажуть:

»Покликати її, чи не знає вона кого такого, щоб умів зшить?« Запитали її, вона й каже:

»Я знаю тут недалеко такого діда, що колись людей лікував, а тепер тільки зшивав; коли хочете, то я до його піду: якщо схоче, щоб його привести так, щоб очі зав'язать, щоб не зінав, де він і був, — то я його приведу.«

Порадились, і пішла дівка-чорнявка.

»Так і так«, каже, »дідусю!« А він і каже:

— Добре, як дастъ сто карбованців, то вже піду, хоч очі зав'яжи.

Сторгувались, зав'язала очі й повела. Прийшли в хату, розв'язала очі, зшив дід того чоловіка, заплатили йому, знову зав'язали очі й повела дівка-чорнявка до його хати.

Ото пішла скрізь чутка, що багатирь нездужа, а дівка-чорнявка кожний день біга в аптеку — бере ліки; а як хто спитає, нащо, то вона каже: »Хазяїн нездужа.« Оте повиливають, а за другим ідé, і так три дні лікували; а там сказали, що вмер багатирь.

Його дуже гарно ховали — аж три попи було! А обід дуже великий зробили... Упослі багати-

рева жінка перебралась в одну хату до бідного, як почали хазяїнувати вкупі й трохи забувати цього клопоту.

А гайдамаки приїхали з добитків — аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались. Посідали всі за стіл, а отаман напокуті й застромив ножа у стіл, щоб усі мовчали й слухали, що отаман говоритиме. Отаман і каже:

»Слухайте, брати мої, що я буду казати! Це дуже погано, що хтось хазяйнує у нас, і як дізнаються Ляхи, де ми, то всі чисто пропадемо, не тільки наша здобич; бо вони на нас зуби гострять. А, може, між вами є такий, щоб яким-небудь побитом одшукав цього хазяїна: дуже тому хорошого коня даю за те; а як же підманить, то оцім ножем голову зрубаю.«

Один і каже: »Я найду.«

Ото всі стали з-за столу, а той гайдамака став убіратися: надів на себе рясу чернечу й шапку, розчесав чуб, попрощався та й пішов у гόрод . розпитуватися, що в них чути.

Прийшов у гόрод, ходить і розпитується, що чути, та якось і попав гайдамака до того діда, що зшивав багатиря. От і каже гайдамака:

»Що у вас, дідусю, — чи скрізь тихо? Чи не вбралось яке лихо: не чути у вас часом про гайдамаків?«

— Е, пан-отче, нічого й казати про гайдамаків: то в нас свої люде. Дякувати Богу, вони нас не зачіпають, а панів хоч обдирають, то їм так і треба, бо вони людей деруть. А їх піддирають розбійники: за їх неправду», сказав дід та й задумався, повісивши голову.

Подумав, помовчав дід та й каже:

— Ось як мені лучилось, оце на тім тижні, то правда, що диво: вже живу на світі дев'ять-десять років, та не чув такого дива, як прийшлося самому робить!«

»Що ж там таке за диво?« питає гайдамака.
А дід і каже:

— Ось послухайте, пан-отче, що було: прийшла до мене дівчина, чи молодиця, та й каже, щоб я пішов чоловіка зшивати, і договорилася так, щоб мені очі, зав'язать. Я й пішов, чи вона мене вела, бо я нічого не бачив. Як прийшли й як зшив я того порубаного та поколотого й зав'язали мені очі й привели до моєї хати — та оце я й досі думаю, що воно за чоловік був так помучений?

Гайдамака й каже:

»А чи не можна, дідусю, щоб ви мені показали: де це та хата, що вам таке трапилось?«

— Чом не можна! Тільки зав'яжіть мені, пан-отче, очі — каже дід, — то я просто йтиму, куди вона мене вела, тільки придержуите, щоб де не спіткнувся та не впав.«

Якраз дід і довів гайдамаку до тієї хати. Там гайдамака написав щось на воротях, попрощався з дідом і пішов до своїх братів у ліс. Розказав оце все отаманові, що йому було. Отаман сказав, щоб усі готові були, бо ввечері їхати.

А дівка-чорнявка вигонила до череди й побачила, що щось у них на воротях написано, а на чужих — ні. Вона взяла й понаписувала на всіх воротях, що стояли підряд, — сама нікому нічого не каже.

Приїжджають розбійники вночі саме до тієї хати, а отаман і пита:

»Який же ти положив знак, щоб дурно людей не кривдити?«

— А такий, — каже гайдамака, — написав на воротях!

Стали дивитися — аж на всіх воротях написано. Розсердився отаман і кричить:

»Як же це на всіх понаписував? Ти дурний, чи що: хиба всіх людей будемо мучити? Пропади ти краще сам, що нас усіх підвів!«

І зрубав йому голову; той із коня впав; отаман сказав, щоб його взяли й у Дніпро вкинули, а самі поїхали до своєї оселі.

На другий день убрався другий гайдамака купцем і пішов шукати того діда. Знайшов, розпитався — дід і цього повів до тієї хати. Цей гайдамака замітив, як хлівці стоять, як і хата стоїть, як і комора стоїть, як саж стоїть, і підійшов до вікна — а там ще топилося: дівка поралась, а наймит зарізав козла й саме білував. Гайдамака й написав на воротях: »Варить ся козел«, а сам подякував дідові й попрощаючись та й пішов у своє місце; а дід собі пішов.

Прийшов, усе розказав отаманові й усім, що й як він замічав, і як написав, і як його дід водив.

А дівка-чорнявка вийшла корови доіть і скрізь обдивилась; коли дивиться — аж на їх воротях написано: »Варить ся козел«; вона взяла з своїх воріт стерла, а на всіх воротях понаписувала: »Варить ся козел«.

Приїжджають уночі гайдамаки: на всіх воротях

понаписувано, а на тих ні, що гайдамака сказав, що »оце та хата й це той двір, — тільки не написано на воротях: а я«, каже, »написав.«

От отаман і каже:

»Е, брати, нум вертатися додому: вже ж мені всіх вас не перебити й людей невинних ради Христа не мучити! А тут є якась німецька штука, що все оце робить; а ми якось іншим побитом приїдем.«

І так поїхали до своєї господи. Радились, радились, що тут робити? Отаман і каже:

»Ось що, хлопці, ми зробім: запряжемо ми всі коні й покладем кухви й ви всі повлазьте в кухви (злегка позакривати дна), а в одну кухву насиплемо оливи; я зроблюсь купцем і буду казати, що оце доставляю оливу в Полтаву, а там є дуже великий купець, то це йому. І впрошусь я туди ночувати; там, може, підгуляєм, бо я з собою наберу всяких напитків.«

Так порадившись, і зачали робить. Сорок кухов наготовили, а тільки в одну насипали оливи, та позапрягали коні, самі повлазили у кухви, а отаман поганяє коні й іде.

Приїхав до того двора й став прохатися на ніч, щоб позавозити кухви у двір і зачинити добре, бо в нього не було, щоб стерегти. Вийшов той хазяїн та й став розпитувати: хто він такий. А гайдамака й розказує: звичайно, бреше. Чоловік вислухав усе та й каже:

»Ви ж, будь ласкав, добродію, розпрягайте коней і все так і ставляйте: тут вам шкоди ніякої не буде; а я наймитові прикажу, щоб поглядав за кіньми. А вас прошу щиро: йдіть у хату!« Гайдамака, звичайно, подякував..

От, як упорав, то й приказав усім своїм хлопцям, щоб вони не спали:

»Як, каже, всі поснуть, то я буду зпочатку кидати маленьким камінням, то ви приготовляйтесь: а як уже стану кидати великим камінням,

то просто йдіть у хату й почнем хазяйнувати по
своїому.«

Увійшов отаман у хату, стали ім давати ве-
черяти. Вийняв він пляшку горілки, а другу
наливки, а третю меду — й тут такий бенкет
підняли, що ну! І співи, і танці, і все . . .

А дівка-чорнявка порається у другій хаті —
оджимає сорочки. От увіходить наймит Петро,
а дівка й каже:

»Будь ласкав, Петре, піди до хижі, пошукай:
чи нема де у нас свічок? А то мені ще багато
прати.« А Петро й каже:

»А ти, дурна, не знаєш, що й робити: у нас
у дворі є багато кухов із оливою — пішла-б та
наточила, то й було б з тебе чим світить і на
завтра, не то на сьогодні — однаково біля їх
нікого нема. А хазяїн так загулявся, що й усі
можна кухви повивозити — то й не чутиме:
такий куций бал підняли!«

Дівка-чорнявка й каже:

»Та й правда! Піду наточу цебер, то й буде з
мене на цілу зіму. Посидь же, Петре, в хаті, а
я побіжу та вточу.« І пішла дівка.

Тільки що взялася за чіп, щоб одіtkнуть, а
гайдамака й каже: »А що, чи готово?«

А дівка-чорняка й охолола та й каже:

»Ні, ще!«

Прийшла до другої кухви та й застукала.
І там обзвивається: »А що, чи готово?«

Вона до всіх кухов підходила й стукала, ії все гайдамаки питаютъ: »Чи вже готово?«

А вона одказує, що ще. Тільки пішла до крайньої кухви — стукала, стукала, а там мовчало, бо в тій кухві була олива. От вона

наточила оливи й унесла в хату; нікому нічого не кажучи, затопила й поналивала в казани оливи й позаставляла в піч. Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку й па два қухлі в кожну кухву, — і міцно закривало, щоб дух не виходив. І так дівка-чорнявка всіх гайдамаків подушила. Після виходить, стука,

та вони нічого вже не казали: мовчать . . . бо були неживі! . . .

Нагулялись і полягали спати всі, а гайдамака, хоч ліг, але не спав. Чує, що всі поснули, — він почав кидати маленькі камінці — не чути; він зачав і великі кидати камінці — все мовчать, не вилазять з кухов. Він як розсердиться, як побіжить сам до кухви: розкрив одну — аж лиxo! неживий! Він до другої — й там так . . . Він до всіх стукав — не чути голосу . . . Він через тин так перескочив та навтікача! Утік до своєї хати та й сидить, мов неживий.

На другий день повставали всі, а хазяйка й каже наймичці, щоб готовила снідати задля того купця. А вона й каже:

»Оглядіться, чи є той купець!«

— А де ж? — каже хазяйка.

»Е«, каже дівка-чорнявка: »поминайте, як звали! Вже він давно втік: і я цілу ніч не спала та його доглядала та й доглянула: побіг, мов божевільний!

А то ви думаете, що олица? Ото ті сорок розбійників, що дядька зарізали; а тепер же й вони пропали: я їх подушила всіх!«

Хазяйка з ляку до чоловіка побігла, розбудила й розказала; той скопився — та туди, до тих кухов. Стали одбивати, — дивляться — аж правда . . . Господи! хазяїн не знав, як і дякувати наймичці за це. І стали радитися, де тих гайдамаків діти. А дівка-чорнявка й каже:

»Викопати в саду велику яму й туди їх поскладати всіх і закопати.«

Так і зробили: гайдамаків заховали, а кухви поскладали в повітки й коні позачиняли, щоб ніхто не бачив, — та й живуть собі, остерігаючись того одного, отамана.

А той сердешний отаман сидів-сидів, а тоді набрав повний віз усякої матерії й поїхав у город, купив крамницю й почав торгувати.

Ото й познайомився з того багатиря сином.

Одного разу син і кличе його до себе в гості, а гайдамака й каже:

»Я тепер не піду, а піду в неділю; глядіть, щоб була гарна музика, щоб гарно погулять!«

— Добре, — каже син та й сказав батькові.

Вони й приготовились гарненько й музику кликнули.

Приходить і той купець у гості. Гуляли-гуляли, танцювали, а потім купець і каже:

»Чи нема якої дівчини, щоб потанцювала?«

Хазяїн і каже, що в нас є дівка-чорнявка.

Вона ввійшла, стала танцювати й як окрутнулась та й вихопила в нього з-за халяви ножа, замахнулась — і одрубала гайдамаці голову. Тоді всі наростили крику, то вона сказала:

»Цей той гайдамака, що тоді втік!«

Коли роздивились — аж правда.

Тоді все зібрали й його заховали, і поїхали в ліс до тієї хати — і там усе позабірали. А дівку-чорнявку з сином обвінчали.

Безщасний Данило й розумна жінка.

Як був собі безщасний Данило та служив — служив рік і другий . . . Що дослужить грошей та де заховає, то оглянеться, аж їх уже й нема! Він служив, може, років з десять, — та все, що заховає гроші та пошука — то й нема.

От він пішов. Іде та йде — аж у чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було, — половина камінця . . . Він каже:

»Здоров був, дядьку!« Той йому: — Здоров!

»Чи не треба тобі наймита?«

— Чому б, каже, не треба? Та нема грошей — нічим платити.

»Я«, каже, »дядьку, наймуся до тебе за цей камінець — рік буду, щоб я знов хоч, що в мене камінець буде.«

Той йому: — Ну, як хоч: хоч і служи!

Він служить рік. Вислужив рік — і дав чоловік йому той камінець. Він тільки що в руки взяв, — камінець упав і розсипався . . . А той чоловік дав йому злата грошей. Він і пішов. Аж чоловік горшки везе, та й побив . . . Він купив ладану за цілого злотого, взяв там

черепок, вийшов на могилу, наклав ладану, запалив . . . Прилітає янгол:

»Прислав Бог: чого ти, безщасний Даниле, так Богу годиш?«

А він і каже: »Тому, що скільки служив, та нічого не маю. Бо що заслужу, аж уже й нема..«

Бог присилає в другий раз.

»Піди скажи Данилові: чого він більше бажає: чи здоровля, чи великого багацтва, чи розумної жінки?«

Янгол прилетів та й каже йому так.

— Я не знаю, що вам проти цього й казати, — одказує Данило.

Янгол його й посилає:

»Піди спитай: там три плуги оре.«

Він пішов. Прийшов до першого. Перший каже: »Я не знаю.« Він до другого — й другий каже: »Я не знаю!« Він до третього, третій каже: »А що ж? скажи, щоб розумна жінка була, то

в тебе й хазяйство буде. В мене», говорить той чоловік, »перша жінка була така, що ховалася й худоби не було!«

Він пішов, янголові сказав, що говорив той чоловік: »Розумної жінки!«

Полетів той янгол, а Данило ліг на могилі й заснув.

Приходить із неба святого Петра дочка йому за жінку. Прийшла вона й будить його:

»Уставай, Даниле, ходім, де твій батьківський ґрунт, то підем та повінчаемось.«

Він і каже:

— Нема в мене ґрунту батьківського. — Пішли,

80. Мар. 1919 р.

коли дивляться, аж батьківський ґрунт: так Бог дав, що стало. У батьківській хаті прибрато: хата вимазана; перини лежать . . .

Вона йому каже:

»Шукай, Даниле: де ті гроші, що ти заслужив! Де ти їх ховав?«

Та то, було, ходить, ходить та й немає; а то

де пошукає, де поховав, то й є; так усі й познаховив. Поїхали, повінчалися й живуть та й на батьківськім ґрунті.

Пан позаздрив, що в Данила жінка гарна, — хоче одняти. От і сказав:

»Даниле! Щоб наробыв пива, а як не наробыш, так я скажу правду тобі, що я в тебе жінку заберу!«

Данило зробив; одвіз тес пиво, oddав. I дає пан йому дерево, щоб він зробив живі гуслі. —

»Тілько не зробиш, так заберу жінку!« каже.

Коли він привіз додому те дерево, то заплакав. »Я зроду й не бачив і не знаю, які там гуслі живі!«

Йому жінка каже:

»Не журись, Даниле, — лягай спати!«

Данило ліг спочити. Устав — аж уже й гуслі готові; він на хуру, та й повіз до пана. Пан ізвелів, щоб повигонили кури й гуси, воли й коні. Данило виїхав у двір. Пан каже:

»Стій, Даниле!«

Тут повигонили все . . . Пан із панею в горницях був. Данило як різнув на гуслі, — так кури й гуси, воли й коні танцюють, а пан з панею й собі в горницях танцює . . . Уже втомивсь, кричить:

»Годі, вражий сину, Даниле!«

Та Данило як різне, то пан аж місця не найде — танцює!

І звелів Данилові:

»Біжи, Даниле, на той світ до мого батька, та спитай: як умірав, де він гроші поховав? А тільки не справишся, так жінку заберу!«

Пішов Данило. Прийшов додому та й плаче:
»Як мені на той світ дійти?« А жінка й каже:
— Ляж, Даниле, та одпочинь!«

Він ліг, одпочивав, устав; вона дала йому клубочок, і каже:

»На цей клубочок, та як вийдеш за царину, то й пустиш оцей клубочок: він тебе доведе аж на той світ.«

Він вийняв клубочок, пустив — клубочок покотився та й покотивсь. От він дійшов аж на той світ.

»Здорові були, пане!« — Здоров, Даниле!

»Де ви«, каже, »як умірали, та гроші поховали?« Пан і каже:

— Під крильцем вітальні, листовим залізом закриті в казані.

20. липн. 1919 р.

Данило прийшов та те й сказав. А пан не вірить, каже: »Як можна, — ти б дійшов?!«

А старий пан написав записку Данилові, — так він показав записку. Пан узяв, та й розкидав крильце. Подивились — аж так!

Так він забрав ті гроші, а Данилові третю частину оддав.

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО В КАТЕРИНОСЛАВІ.

Філія для Правобережної України.

Видання друковані в Кам'янці (від квітня 1919).

Головний склад: Книгарня „ЧАС“ у Кам'янці.

1. А. Кащенко: На руїнах Січі, 1919, Ц. 1 карб. 50 к.
2. А. Кащенко: Над Кодакським Порогом, 1919, Ц. 3 карб.
3. А. Кащенко: Славні побратими, 1919, Ц. 4 карб.
4. А. Кащенко: Запорізька слава, 1919, Ц. 4 карб.
5. Проф. М. Хедорів: Матеріали до математичної термінології, 1919, Ц. 3 карб.
6. Проф. Д. Дорошенко: Білоруси та їх національне відродження, 1919, Ц. 3 карб.
7. Чудова Верба, казка, переклад зі сербської мови, 1919, Ц. 1 карб.
8. Л. Андреєв: Кусака, оповідання, переклад, 1919, Ц. 1 карб. 85 к.
9. Проф. В. Біднов: Що читати з історії України (Коротенька історіографія України), 1919, Ц. 5 карб. 50 к.
10. Проф. П. Клепатський: Батько нового українського письменства Іван Котляревський.
11. Проф. П. Клепатський: Марко Вовчок та його »Народні Оповідання«, 1919, Ц. 30 гривень.
12. Проф. П. Клепатський: Український мандрівний фільософ Григорій Савич Скворода, 1920, Ц. 25 гривень.
13. Т. Шевченко: »Маленкий Кобзарь«, 1920, Ц. 45 гривень.
14. Календарик на 1920. рік, Ц. 10 гривень, друге вид., Ц. 15 гривень.
15. Проф. П. Клепатський: Український письменник П. М. Гулак-Артемовський, 1920, Ц. 20 гривень.
16. Проф. Васильківський: Релігійність Т. Шевченка на підставі його поетичних творів, 1920, Ц. 30 гривень.
17. Аритметичний задачник, курс після дробів, 1920, Ц. 150 гривень.
18. Проф. Л. Білецький: Хрестоматія з історії української літератури, ч. II.

ДО ДРУКУ:

А. Кащенко: Історичні оповідання: Зруйноване гніздо. У запалі боротьби. Подорож по Дніпрових порогах. Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове (ілюстрована історія Війська Запорозького). Проф. В. Антонович: Про козацькі часи на Україні. III. вид. Проф. В. Біднов: Запорозький край (історичний нарис). Про Івана Манджуру та його твори. Про Кальнишевського. Проф. Д. Дорошенко: Оповідання про Ірляндію. З минулого Катеринославщини. Закарпатські Українці (про Угорську Україну та її долю). Слав'янський світ (коротка енциклопедія слав'янознавства). Проф. Л. Білецький: Народність, чи національність у творах Т. Шевченка. Проф. Плєвако: Життя та праця Бориса Грінченка. Жигмайло: Леся Українка, спроба характеристики. Проф. Драй-Хмарів: Українці (статистично-антропологічний нарис).

О. Білоусенко: Читанки ч. I, II, III та інші шкільні книжки.

Булих: Короткий курс геометрії та збірник геометричних задач, для вищих початкових і інших шкіл. Проф. М. Хедорів: Підручник тригонометрії. Проф. Любарський: Підручник латинської мови. Проф. Васильківський: Граматика німецької мови на основі Гама. Аритметичний задачник — курс дробів. Підручник французької мови, ч. I. Проф. Геринович: Географія України. Десять пісень у розкладі Д. Петровського.

Проф. Єнсен: Мовознавство, у викладі проф. Тимченка. Дж. Леббок: Що читати. Аленич: Про комети. Еволюція поглядів на походження світу. Бальй: Життя та мова», переклад Якимовича, під редакцією проф. Тимченка.

Мамін-Сібірjak: Оленчині казки, дрібні оповідання. Л. Толстой: Кавказький бранець. ЖоржСанд: Бабині казки. Г. Біденкан: Зпоконвіку (Казки з передсвіту з нім. мови). Із 1001ночи, для укр. молоді приладив В. Сімович. Містечко Безглаздів та Безглаздівці (Перерібка з нім. мови Сид. Вороневича, зредагована В. Сімовичем, II видання). Ф. Г. Бернет: Маленький лорд Фавнілерой. З англ. мови. Р. Кіплінг: Гарм заложником, та інші оповідання з англ. мови у перекл. С. Вольської-Мурської. Б. Немцова: Бабуна, повість, із чеської мови перекл. Горбенко-Кичера. Низка нових казок, попереказ. Є. Вировий.

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО В КАТЕРИНОСЛАВІ

Філія для Правобережної України.

Видання, друковані у Відні (у 1919 році):

1. А. Кащенко: Борці за правду, історичне оповідання, видання 4-те.
2. А. Кащенко: Під Корсунем, історична повість, видання 3-те.
3. А. Кащенко: Славні побратими, історичне оповідання, видання 5-те.
4. А. Кащенко: Кость Гордієнко-Головко, останній лицарь Запорожжя, видання 3-те.
5. А. Кащенко: З Дніпра на Дунай, оповідання для юнацтва з часів скасування Запорозької Січі, видання 3-те.
6. А. Чайківський: Козацька помста, оповідання з козацької старовини 2-ге видання.
7. В. Корнієнко: Запорозький клад, казка. З 10-ма малюнками І. Стеценка
8. Мамин-Сібіряк: Три оповідання, З 19-ма малюнками Погрібняка й Магалевського.
М.-Сібіряк (з попередньої книжечки кожне оповідання окремою обдиткою):
9. Старий горобець, 3-те видання, з 5-ма мал. М. Погрібняка.
10. Пригоди статичної миші, 3-те видання з 7-ма мал. М. Погрібняка. (Переклад учнів 4 класи І. Катеринославської Української Гімназії.)
11. Поганий день Василя Івановича, 4-те видання з 7-ма мал. Ю. Магалевського.
Казки Гавба, переказ з німецької мови під редакцією І. Труби:
12. Частина перша, друге видання, з 86-ма малюнками.
13. Частина друга, друге видання, з 82-ма малюнками.
14. Казки Бехштайна, переказ з німецької мови під загальною редакцією І. Труби, частина друга. Друге (повне) видання з 64-ма малюнками.
15. С. Русова, Серед рідної природи, збірник оповідань, з малюнками Ю. Русова

Видання, друковані в Ляйпцигу. (З липня 1920).

1. Т. Шевченко: Кобзарь, повне народне видання в I томі, з поясненнями примітками та під редакцією д-ра В. Сімовича, з портретом і біографією поета.
2. «Яринá», Українська граматка з читанкою, IV. перероблене видання з усіма новими малюнками (коло 60) Ю. Магалевського (з додатком статті «Для учителя»), друк. з доручення Міністерства Народної Освіти У.Н.Р.
3. М. О. Ковалевський: Історія Греції та Риму, для школи й самонауки, 46 малюнками й 3 картами, друг. з доручення Міністерства Народної Освіти У. Н. Р.
4. Українські народні казки (Зі збірника Рудченка), вид. II, з 42 малюнками Ю. Магалевського.

Обдитками з цього збірника:

1. Рись-Мати, Брат і сестра в лісі, з 8-ма мал.
2. Летючий корабель, з 5-ма мал.
3. Царівна-жаба, з 5-ма мал.
4. Гордий Царь, Про царенка Івана, та Чортову дочку, з 5-ма мал.
5. Попович Ясат, Правда та неправда, з 9-ма мал.
6. Убогий та багатий і Дівка-чорнівка, Безщасний Данило й розумна жінка з 10-ма мал.